

ЕНЕРГЕТИЧНІ КОРПОРАЦІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Стрельбіцька Н.Є.

Тернопільський національний економічний університет

Ольховская Н.В.

Навчально-науковий інститут міжнародних економічних відносин

імені Б.Д. Гаврилишина

Тернопільського національного економічного університету

У статті досліджуються причини трансформації провідних нафтогазових корпорацій в енергетичні. Розглядається зміна складу основних гравців світового енергетичного ринку. Аналізуються нові виклики та загрози, що з'явилися внаслідок переорієнтації енергетичної політики у різних країнах світу, падінням цін на нафту, активізації захисту навколишнього середовища та розвитком новітніх технологій.

Ключові слова: енергетична корпорація, світовий енергетичний ринок, ціна на нафту, родовище, новітня технологія, кібератака.

Постановка проблеми. Початок XXI століття можна охарактеризувати періодом загострення енергетичної проблеми в світі. Дисбаланс між попитом та пропозицією, непрогнозованість світових цін на нафту, політизація енергетичної сфери, представлення потужними енергетичними корпораціями не лише корпоративних, але й державних інтересів, вичерпання ресурсів, розвиток альтернативної енергетики, природні катаклізми, війни, терористичні акти та багато іншого спричинили нестабільність на світовому енергетичному ринку загалом та в окремих країнах зокрема.

Даний ринок характеризується не простою конкуренцією між країнами-споживачами з однієї сторони, та країнами-постачальниками чи корпораціями за ринки збуту з іншої, це ринок де країни конкурують за стратегічно важливий ресурс, й ця конкуренція проявляється на самому найвищому рівні.

Світова фінансова криза та економічний спад вплинули на перспективи розвитку енергетичних ринків. Поряд із зниженням ділової активності світовий попит на енергоносії в цілому різко спадає. Темпи його відновлення залежать переважно від того, наскільки швидко світова економіка відійде від кризи.

Крім фінансової кризи, спад в світовому енергетичному секторі був викликаний масштабними програмами різних країн світу по просуванню екологічно чистого використання енергії в рамках програм по захисту клімату. Це спричинило концентрацію інвестицій у низьковуглеводневих технологіях, та скорочення енергетичними корпораціями кількості нафтових та газових свердловин, зменшення витрат на нафтопереробку, трубопроводи, електростанції.

Нові умови функціонування створюють для енергетичних корпорацій нові виклики та загрози. І від того, на скільки швидко, енергетичні корпорації зможуть до них адаптуватися, і буде залежати подальший розподіл сил на світовому енергетичному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним питанням функціонування енергетичних корпорацій присвячено багато праць зарубіжних вчених. Вітчизняні науковці, в основному, розглядають діяльність даних суб'єктів світового енергетичного ринку

лише в межах досліджень зорієнтованих на вивчення явища транснаціоналізації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відповідно, поза увагою українських вчених залишаються зміни в діяльності провідних енергетичних корпорацій світу, що зумовлені цілим рядом факторів.

Мета статті – дослідити особливості функціонування лідерів світового енергетичного ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті змін у геополітичному та економічному вимірах перед світовим енергетичним ринком постали нові проблеми, що потребують негайного розв'язання. До таких проблем можемо віднести необхідність пошуку ресурсів для розвитку в довготривалій перспективі та збільшення біржової вартості корпорацій. Енергетичні корпорації намагаються розв'язати ці проблеми за допомогою перебазування пошуково-розвідувальних робіт у віддаленіші райони, більшою мірою залучаючи інші корпорації для управління операціями, які належать до основних видів діяльності, чи спрямованих на підвищення якості оперативного управління.

Відповідно до тенденцій на світовому енергетичному ринку, відбулося перегрупування сил серед його учасників. І хоча на цьому ринку і надалі домінують транснаціональні вертикально-інтегровані корпорації, однак з'явилися та набули значного впливу так звані «нові сім сестер», які досить сильно відрізняються від «семи сестер» [1] 1970-1980-х рр. – найбільших нафтових корпорацій світу. На ринку домінують національні енергетичні компанії, які вважають приналежність важливим геополітичним фактором впливу та закривають досуг до запасів вуглеводнів для незалежних виробників. Вплив цих компаній буде зростати, що загострюватиме конкуренцію та політичні ризики (табл. 1).

Більшість компаній з нової «сімки» знаходяться у державній власності та контролюють близько третини світового виробництва нафти і газу, та більше третини запасів.

Постійну зміну лідерів енергетичного ринку можна спостерігати і у рейтингу Platts Top 250. Так, наприклад, якщо першу позицію в рейтингу у 2004 р. займала компанія Royal Dutch/Shell Group, то вже у 2016 р. дана компанія не увійшла у першу десятку рейтингу (табл. 2).

Таблиця 1
Старі та нові «сестри» нафтової галузі [2, с. 6-7]

Старі «сім сестер»		Нові «сім сестер»	
BP	Великобританія	CNPC	Китай
Gulf Oil	США	«Газпром»	РФ
Royal Dutch Shell	Нідерланди/Великобританія	НИОС	Іран
Chevron	США	Petrobras	Бразилія
Exxon	США	PDVSA	Венесуелла
Mobil Oil	США	Petronas	Малайзія
Texaco	США	Saudi Aramco	Саудівська Аравія

Таблиця 2
Лідери світового енергетичного ринку
у 2004 р., 2010 р. та 2016 р.

2016	2010	2004
Exxon Mobil Corp	Exxon Mobil Corp	Royal Dutch/Shell Group
Korea Electric Power Corp	BP Plc	ExxonMobil Corp
Public JSC Gazprom	JSC Gazprom	TotalFinaELF SA
Phillips 66	Petrobras	ENI SpA
Valero Energy Corp	Total	Petrobras
PJSC LUKOIL Oil Co	E.On AG	BP plc
OJSC Rosneft Oil Co	Petrochina Co Ltd	Petrochina Co Ltd
Reliance Industries Ltd	China Petroleum & Chemical Corp	Statoil ASA
OJSC Surgutneftegas	Chevron Corp	Repsol YPF SA
Marathon Petroleum Corp	Royal Dutch Shell Plc	Yukos Corp

Побудовано автором за [3-5]

Однією з основних причин зміни лідерів світового нафтогазового ринку є націоналізація ресурсів. Ті країни, які відкрито не проводили націоналізацію родовищ, максимально ускладнили процедуру отримання ліцензій на розробку та видобуток енергоносіїв.

Саме це ускладнило доступ до родовищ та посилило конкуренцію за їх розробку між національними та іноземними транснаціональними корпораціями. Одночасно державні транснаціональні нафтогазові корпорації досить часто використовуються урядами задля вирішення державних проблем, тобто прибутки отримані в ході діяльності не реінвестуються у технологічний розвиток, подальшу розробку родовищ, розвідування, модернізацію інфраструктури тощо, а спрямовуються на фінансування державних потреб. Паралельно, національні нафтогазові корпорації активно кооперують в освоєнні ресурсів один одного. Таким чином, розвиток нафтогазової галузі та розробка ресурсів, необхідних для світового економічного росту, знаходяться під контролем нової сімки і тих держав, які їх контролюють.

Посилення екологічних вимог та обмеженість ресурсів, змусило приватні нафтогазові транснаціональні корпорації шукати напрями диверсифікації діяльності. І на даний час саме розвиток нетради-

ційних та відновлювальних джерел енергії (НВДЕ) стало одним з основних таких напрямків [6].

Звичайно, не можна не погодитись з тим, що саме транснаціональні нафтогазові корпорації тривалий час гальмували розвиток НВДЕ, однак протягом останнього десятиріччя, при формуванні несприятливої для них ринкової кон'юнктури, саме ці компанії за рахунок значних ресурсів, досвіду, кваліфікованих кадрів активно розвивають даний напрямок. Необхідно зазначити, що нафтогазові корпорації країн-експортерів енергоносіїв також беруть участь у розвитку НВДЕ і дану тенденцію експерти пов'язують із бажанням зменшити обсяги споживання традиційних вуглеводневих енергоносіїв на внутрішньому ринку, задля збільшення обсягів експорту. Вже сьогодні, провідні нафтогазові ТНК скуповують по всьому світу активи у сфері видобутку нетрадиційних вуглеводнів. Після того, як у 2010 р. реалізувалась велика угода по купівлі компанією ExxonMobil лідера американського ринку по видобутку сланцевого газу – XTO Energy (40 млрд. дол.), протягом наступного півріччя практично усі потужні гравці світового нафтогазового ринку, а також ряд гірничих компаній інвестували загалом більше 50 млрд. дол. у цей перспективний сектор [7].

Однак, які б причини не спонукали транснаціональні нафтогазові корпорації до розвитку НВДЕ, зрозуміло одне, що дані корпорації трансформувалися з просто нафтогазових у енергетичні корпорації.

Якщо проаналізувати динаміку прибутків компанії Royal Dutch/Shell Group (рис. 1), що посідала перше місце у рейтингу Platts Top 250 у 2004 р. та лідера рейтингу у 2016 р. Exxon Mobil Corp, то можна прослідкувати динаміку до зменшення прибутковості обох компаній з 2012 р. по 2016 р. із незначним зростанням у 2014 р. прибутку обох компаній та у 2016 р. – прибутку Royal Dutch/Shell Group.

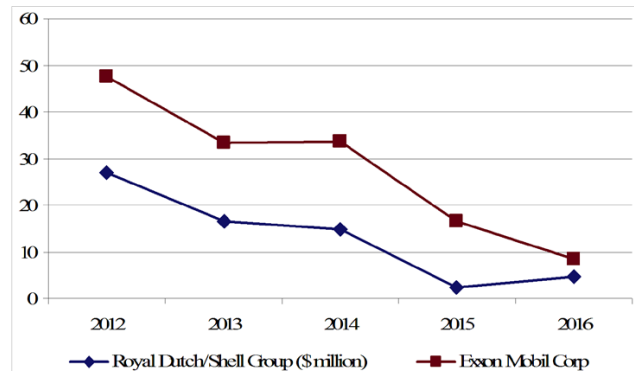

Рис. 1. Динаміка чистого прибутку Shell Group та Exxon Mobil Corp з 2012 р. по 2016 р. [8-9]

Зменшення чистого прибутку у провідних енергетичних компаній світу можна пояснити із цілим рядом змін у середовищі в якому вони функціонують. Зокрема, енергетичні компанії змушені адаптувати свої бізнес-моделі до нових умов – в основному через падіння цін на нафту. Вони скорочують операційні та капітальні витрати, переглядають стратегії та консервують уцінені активи для захисту майбутніх доходів. Злиття і поглинання реалізуються даними суб'єктами господарювання для розвитку синергії та еконо-

мії коштів. А передача ризику в цьому середовищі повинна бути максимально ефективною, особливо із врахуванням того, що бюджети по управлінню ризиками зараз теж перебувають під значним тиском.

Останнє десятиліття призвело до того, що енергетичні ТНК перейшли з регіональних зон комфорту у незнайомі регіони світу, з малознайомими регуляторними режимами. Це вимагає від компаній розуміння постійно зростаючого переліку зобов'язань за контрактами, та несе підвищений ризик для ланцюга постачання.

Колас цін на нафту, також, спричинив масові звільнення працівників енергетичних ТНК. Однак, якщо компанія втрачає своїх найдосвідченіших працівників – адже вони, досить часто, серед перших, хто звільняється, або через пенсійний вік або через власну цінність, – вона також може втратити вміння та знання, необхідні для підтримки бізнесу та його розвитку при зміні економічного циклу. Як наслідок, енергетичні корпорації намагаються зберегти талановиті кадри при падінні прибутковості, чи принаймні вжити заходів по передачі акумульованих знань молодшим працівникам. Із посиленням законодавчої та нормативної бази, енергетичні ТНК повинні гарантувати працівникам максимально безпечні умови роботи, тому вони повинні враховувати такі ризики як політичні хвилювання, віддаленість бурових майданчиків, інфекційні захворювання та нещасні випадки на виробництві.

Перепоною для пошуку ресурсів в екологічно чутливих регіонах, таких як Антарктика, стає зміна клімату та турбота світової громадськості про навколишнє середовище. Недотримання законодавчих та нормативних екологічних вимог щодо чистої енергії та зменшення викидів вуглеводню може негативно позначитись на балансовому звіті компанії, її акціях та репутації.

На діяльність сучасних енергетичних корпорацій значний вплив також здійснює розвиток

новітніх технологій. Доступ до великих масивів даних з мережі Інтернет, поряд з передовими аналітичними інструментами дає змогу компаніям приймати більш обґрунтовані рішення. За допомогою «Інтернету речей» відбувається інтегрування електроніки, програмного забезпечення, сенсорів та підключення до мережі різного устаткування та різних об'єктів інфраструктури, що дає змогу енергетичним ТНК підвищувати свою продуктивність та знижувати витрати. Однак, використання Інтернету передбачає і появу нових для компаній ризиків, зокрема такого як кібератаки. За підрахунками експертів кібератаки проти нафтогазової інфраструктури коштуватимуть енергетичним ТНК у 2018 р. 1,9 млрд. дол. США. Із застосуванням промислових систем управління в енергетичній сфері, які, як правило, підключені до мережі Інтернет, цілком можливо уявити напади, що можуть спричинити енергетичну катастрофу рівну за масштабами аваріям на нафтовій платформі Piper Alpha (1988 р.) чи Deepwater Horizon (2010 р.). Крім ризику кібератак, розвиток новітніх технологій в енергетичній галузі приховує й інші небезпеки. Гідравлічні розриви пласту землі під час видобутку сланцевого газу та нафти, наприклад, підвищують екологічний ризик так як даний процес видобутку потребує безперерйне постачання води для введення у свердловини. Відповідно, чим складнішою є технологія, що контролює процес видобутку, тим більш ймовірним є збій в її роботі [10].

Висновки. Внаслідок світової фінансової кризи, падіння цін на нафту, посилення захисту навколишнього середовища, загострення конкуренції за доступ до родовищ, розвиток новітніх технологій і т.д., енергетичні корпорації змушені адаптуватися до нових умов ведення бізнесу. Від того, на скільки швидко, енергетичні корпорації зможуть до них адаптуватися, і буде залежати подальший розподіл сил на світовому енергетичному ринку.

Список літератури:

1. Стрельбіцька Н.С. Роль та місце ТНК на світовому ринку нафти / Н.С. Стрельбіцька // Збірник тез доповідей Десятої Ювілейної Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених: «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 21-23 лютого 2013 р.). – Тернопіль: Економічна думка. – 2013. – Ч. 1. – С. 102-103.
2. Телегіна Е. Новое измерение глобальной энергетической безопасности / Е. Телегіна // Мировая экономика и международные отношения. – 2015. – № 11. – С. 5-16.
3. Top 250 Global Energy Companies 2004 [Електронний ресурс] // Platts Top 250. – Режим доступу до ресурсу: <https://top250.platts.com/Top250Rankings/2004/Region/Industry>
4. Top 250 Global Energy Companies 2010 [Електронний ресурс] // Platts Top 250. – Режим доступу до ресурсу: <https://top250.platts.com/Top250Rankings/2010/Region/Industry>
5. Top 250 Global Energy Companies 2016 [Електронний ресурс] // Platts Top 250. – Режим доступу до ресурсу: <https://top250.platts.com/Top250Rankings/2016/Region/Industry>
6. Стрельбіцька Н.С. Роль та місце нафтогазових ТНК на ринку нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії / Н.С. Стрельбіцька // Тези доповідей VII Міжнародної наукової конференції молодих учених і студентів: «Інноваційні процеси економічного та соціально-культурного розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль, 3-4 квітня 2013 р.). – Тернопіль: ТНЕУ. – 2014. – С. 18-19.
7. Епишов А. Волна революций в арабских странах: что ждет мировой нефтегазовый рынок? [Електронний ресурс] / А. Епишов // Блог научно-технического журнала «Энергобезопасность и энергосбережение». – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://sberegai.livejournal.com/12909.html>
8. Selected financial data [Електронний ресурс] // Shell. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://reports.shell.com/annual-report/2016/strategic-report/summary-of-results/selected-financial-data.php>
9. 2016 Financial and operating review [Електронний ресурс] // ExxonMobil. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://cdn.exxonmobil.com/~media/global/files/financial-review/2016_financial_and_operating_review.pdf
10. Dussuyer N. Five growing risks that put pressure on energy companies [Електронний ресурс] / Nick Dussuyer // GT News. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.gtnews.com/articles/five-growing-risks-that-put-pressure-on-energy-companies/>.

Стрельбицкая Н.Е.

Тернопольский национальный экономический университет

Ольховская Н.В.

Учебно-научный институт международных экономических отношений
имени Б.Д. Гаврилишина

Тернопольского национального экономического университета

ЭНЕРГЕТИЧЕСКИЕ КОРПОРАЦИИ: СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ И УГРОЗЫ

Аннотация

В статье исследуются причины трансформации ведущих нефтегазовых корпораций в энергетические. Рассматривается изменение состава основных игроков мирового энергетического рынка. Анализируются новые вызовы и угрозы, которые появились в результате переориентации энергетической политики в разных странах мира, падения цен на нефть, активизации защиты окружающей среды и развитием новейших технологий.

Ключевые слова: энергетическая корпорация, мировой энергетический рынок, цена на нефть, месторождение, новейшая технология, кибератака.

Strelbitska N.Ye.

Ternopil National Economic University

Olkhovskaja N.V.

Bohdan Havrylyshyn Educational And Research Institute
of International Economic Relations
of Ternopil National Economic University

ENERGY CORPORATIONS: UP-TO-DATE CHALLENGES AND RISKS

Summary

In the article the reasons of transformation of the leading oil&gas corporations into energy corporations are discovered. The change of the main world energy market players is considered. The new challenges and risks, that appeared as a result of repositioning of the energy policy in different countries around the world, oil prices decreasing, environment protection activation and new technologies development, are analyzed.

Keywords: the energy corporation, the world energy market, the oil price, the deposit, the new technology, cyberattack.